

ХТО "ЗАМИЛЮЄ" ПРАВДУ ПРО ЧОРНОБИЛЬСЬКУ АВАРІЮ?

На жаль, надії вчених на розсекречування до 16-річчя чорнобильської катастрофи матеріалів кримінальної справи по ній не виправдалися. Бурхливі сутички різних точок зору тривають. Для цього навіть через стільки часу після аварії залишаються цілком серйозні об'єктивні причини. І, хоч як це дивно, ще серйозніші суб'єктивні причини. Поява статті Г.Копчинського і Н.Штейнберга "Ще раз про причини чорнобильської аварії" у газеті "Дзеркало тижня" (№ 18 (393), 2002 р.) лише підтверджує останнє.

З одного боку, це начебто серйозні люди, котрі колись займали високі номінаційні посади. І навіть дослужилися до високого звання "член консультативної ради..." (і вже тому зобов'язані сперечатися аргументовано). А з іншого боку - читаєш їхню статтю і розчаровано розводиш руками. Насамперед тому, що по суті порушених мною питань, стаття не містить жодного серйозного контраргументу і більше скидається на бюрократичну відписку. **Три комісії й одна група - два протилежні висновки**

Нагадаємо, що відразу після чорнобильської аварії утворили першу офіційну державну комісію з розслідування її причин. Вивчивши надані матеріали, в серпні 1986 р. вона доповіла у Відні на засіданні МАГАТЕ, що першопрчиною аварії стали, по суті, непрофесійні дії персоналу. У доповіді також вказувалося на "недбалість в управлінні реакторною установкою", недостатнє розуміння "персоналом особливостей протікання технологічних процесів у ядерному реакторі" і втрату персоналом "відчуття небезпеки". Крім цього, були вказані й деякі "недоліки" в конструкції реактора 4-го блока, що "допомогли" персоналу довести крупну аварію до розмірів катастрофи. Зокрема, "розробники реакторної установки не передбачили створення захисних систем безпеки, здатних запобігти аварії при наборі навмисних відключень технічних засобів захисту і порушень регламенту експлуатації, оскільки вважали таке сполучення подій неможливим".

І правильно вважали, адже "навмисно відключати і порушувати" - це означає навмисно рити собі могилу. Хто ж піде на це? А інше треба розуміти так, що проектувальники не передбачили "захист від дурня". Так, не передбачили. Більше того, їм ніхто такого завдання і не ставив, оскільки будь-яка АЕС - це ядерно небезпечне виробництво і "дурням" там не місце на будь-якій посаді. Те ж стосується і "консультативних рад" будь-якого рівня. Очевидно, на доаварійній ЧАЕС і в тодішньому Міненерго про це не знали. І, судячи зі статті Копчинського і Штейнберга, її автори цього теж не хочуть знати.

1991 року інша офіційна комісія Держатомнагляду, очолювана вищезгаданим Штейнбергом (надалі - комісія "Ш"), проаналізувавши практично той же матеріал, знайшла в реакторі 4-го блока ряд "конструкційних недоліків" і дійшла геть протилежному висновку. Мовляв, персонал ні в чому не винний, винні в аварії ці самі "недоліки", через які персонал втратив контроль над ланцюговою реакцією після натискання кнопки АЗ-5, у результаті чого і стався вибух реактора. І навіть запропонувала механізм цього процесу - одночасне введення в активну зону реактора графітових наконечників практично всіх керуючих стрижнів. Ось він і перевів керовану ланцюгову реакцію в некеровану.

Вчені сприйняли такий механізм як, у принципі, можливий за деяких станів реактора, але відзначили, що комісія "Ш" не довела, що саме цей механізм здійснився при вибуху 4-го блока. Крім того, вона не змогла відповісти на кілька головних запи-

тань. Перше - чому після натискання кнопки АЗ-5 вибухнув саме 4-й, і при цьому не вибухнули ідентичний йому третій, а також однотипні другий і перший блоки, котрі того ж дня теж глушилися терміново і теж натисканням кнопки АЗ-5? Друге - чому до аварії і після не вибухнув жоден із 14 блоків із реакторами РВПК, хоча на них за весь цей час кнопка АЗ-5 натискала десятки чи сотні разів? Третє - чому з 15 блоків вибухнув лише той блок, на якому персонал грубо порушив правила ядерної безпеки? Четверте - чому персонал 4-го блока, плануючи працювати в режимі електротехнічних випробувань 4 години, раптом став аварійно глушити реактор на 36-й секунді випробувань шляхом вмикання аварійного захисту вищої, 5-ї категорії, шляхом натискання кнопки АЗ-5? А найголовніше, комісія "Ш" не представила жодних наукових доказів, що стрижні взагалі "пішли вниз" після натискання кнопки АЗ-5, хоча на цьому припущенні ґрунтується вся її версія. Тому ці висновки не є переконливими із самого початку.

Відтоді минуло 11 років, протягом яких Ш. і К. скрізь, де тільки можна, безперервно повторювали, мов заклинання: "стрижні пішли вниз"... Єдине, що в Ш. і К. є, - це суб'єктивні свідчення дуже зацікавлених осіб, яким загрожували тривалі тюремні строки, якби стрижні не пішли вниз.

1995 року було організовано третю офіційну державну комісію (надалі комісія "С"), котра, ще раз проаналізувавши матеріали, накопичені по аварії, дійшла того ж висновку, що й друга - в аварії винні "конструкційні недоліки", яких вона вже налічувала понад 30. А персонал ні в чому не винний.

2000 року на виконання рішення Верховної Ради України було створено Міжвідомчу робочу групу (по суті, четверту державну комісію) на чолі з вищевказаним паном Копчинським (група "К"), яка офіційно повністю погодилася з висновками комісії "С". Дивуватися тут немає чому, адже заступником голови цієї групи було призначено... знаєте кого? Правильно, вищезгаданого пана Штейнберга. Легко здогадатися, що про об'єктивність роботи в цих комісіях не могло бути й мови.

Честь мундира над усе

А як же так сталося, що три високі комісії й одна міжвідомча група, у яких засідали загалом авторитетні в своїй галузі спеціалісти, вивчали практично один і той же матеріал, а дійшли діаметрально протилежних висновків? Це також одна із загадок чорнобильської аварії. Та варто ознайомитися зі складом комісій і ця загадка легко розгадується. У першій комісії задавали тон учені, проектувальники і експлуатаційники - вихідці з Мінсередмашу. А в останніх двох комісіях і групі "К" тон задавали експлуатаційники - вихідці з Міненерго. Ну як тут не згадати про негласне існування відомчого мундира і негласний обов'язок захищати його до кінця, попри все. Інакше колеги "не зрозуміють" і можна "вилетіти з об'єми", у якій так затишно живеться деяким "членам консультативної ради". Так, автори статті К. і Ш. самі цього не приховують - "Ми... були безпосередніми учасниками відомчої війни, що розгорнулася між двома міністерствами...". Цікаво, на чиему боці в цій "війні" брали участь Ш. і К.? Здається, що ми зовсім не помилимося, якщо зазначимо - на боці Міненерго. Адже вони обидва вийшли звідти.

На погляд автора, захист честі відом-

чого мундира є основною причиною, чому гострі дискусії про істинні причини чорнобильської аварії тривають досі. Хоча, здавалося б, уже минуло шістнадцять років, притягувати до відповідальності вже нікого не стануть, і можна було б усім ветеранам ЧАЕС відверто розповісти про ті обставини аварії, про які їм було заборонено говорити з 1986 р. Ба ні. Честь відомчого мундира важливіша за правду. І офіційно дискусії тривають. Хоча неофіційно обидві сторони суперечки чудово інформовані практично про всі обставини аварії. Навіть про такі, які не можна знайти в жодному документі.

Тому автор переконаний, що дійсно об'єктивно й офіційно розібратися в істинних причинах чорнобильської аварії реально здатна лише Академія наук, яка реактор РВПК не придумала, не проектувала, не будувала і не експлуатувала. І тому стосовно ЧАЕС і її співробітників у неї просто немає і бути не може якихось вузьковідомчих інтересів.

Однак пошуку дуже заважає засекреченість матеріалів, наприклад, кримінальної справи. Щодо цього могли б допомогти "компетентні органи", якби розсекретили й опублікували протоколи допитів 48 робітників ЧАЕС, які вони провели по свіжих слідах. Саме протоколи, а не аналітичну записку, підготовлену на їхній основі. Напевно, там теж сплинуть додаткові обставини аварії, про які мовчать матеріали всіх комісій.

Однак, окрім цього, на думку автора, з'ясування істинних причин чорнобильської аварії так довго затяглося ще й тому, що до непотрібної нікому, окрім пройдисвітів і деяких "членів консультативної ради", засекреченості матеріалів додаються ще й проведені кимось (назвемо цю групу людей модним нині словом "сім'я") свідомі заходи щодо дезінформації як учених, так і громадськості, української і світової. От і вихлюпуються час від часу на шпальти масової преси все нові й нові гіпотези, котрі в науковців викликають іронічну посмішку, але неосвіченій громадськості добре "полощуть мізки" в потрібний для деяких "членів консультативної ради" бік.

Задля справедливості слід зазначити, що цей багаторічний пропагандистський захід був організований досить професійно, і багато людей, у тому числі й у

МАГАТЕ, повірили висновкам комісії "Ш". Ввести в оману МАГАТЕ не так уже і складно, адже ця науково-дипломатична організація власних розслідувань причин чорнобильської аварії не проводить. Якщо їй офіційно, на державному рівні підсунути матеріали, правдоподібні, але неадекватні процесу аварії, то й висновки МАГАТЕ будуть неадекватними. А потім можна розмахувати цими висновками на свою користь, посилаючись на авторитет цієї міжнародної організації. Що і роблять у статті К. і Ш.

Почалося це так

Мало хто знає, що спроби організувати дезінформацію про причини чорнобильської аварії почалися вже в перші години аварії. Сам я про них дізнався відразу ж із повідомлення про аварію від одного з працівників слідчих органів. Тобто з перших годин "сім'я" спробувала натиснути на "компетентні органи", щоб вони допомогли дезінформувати громадськість про причини чорнобильської аварії, і все звалити на "підступи американського імперіалізму", як у добрі старі часи. Але до честі "органів" ці спроби вия-

вилися безрезультатними: "Оперативними співробітниками держбезпеки за участю спеціалістів були проаналізовані отримані матеріали, на підставі яких ними було побудовано імовірну модель вибуху, у результаті чого було відхилено впроваджену наполегливо низкою високих посадових осіб і наукових авторитетів версію про можливу диверсію на ЧАЕС".

Ця цитата з доповіді генерала Ю.Петрова на спільній нараді працівників спецслужб із країн СНД, що відбулася у Києві 1996 р. у зв'язку з 10-річчям чорнобильської аварії. І це не єдина офіційно зареєстрована спроба "сім'ї" ввести в оману вчених, а через них і громадськість. Коли у ВНДІАЕС передали аварійні документи, спеціалістами зраділи, що зараз їх проаналізують і першими в світі скажуть, чому вибухнув реактор. Однак тут їх очікувало жорстоке розчарування. Коли вчені почали вивчати первинні документи, виявилось, що в них відсутня синхронізація в часі. Це спочатку викликало здивування, а потім і неясні підозри. Вони посилювалися, коли виявилось, що для вивчення їм підсунули не першотвори документів, а копії, на яких хтось стер позначки про час. Це було зовсім дивно і наштотувало на думку про повну або часткову фальсифікацію документів.

Тут учені зіштовхнулися з явною спробою "сім'ї" обдурити їх у хронології аварії. Але учені ВНДІАЕС зуміли в деякому наближенні відновити послідовність подій, спираючись на добре знайомі реперні точки. На основі аналізу (через брак надійніших джерел) було складено офіційну хронологію аварійного процесу. Однак досі немає впевненості, що туди не пролізла якась дезінформація мимо волі вчених...

Але тут виникає цікаве запитання, звідки взагалі могла з'явитися така роздруківка ДРЕГ? Якби "члени консультативної ради" Ш. і К. зуміли об'єктивно з'ясувати це, вони внесли б неоціненний внесок у розкриття істинних причин чорнобильської аварії. Але автор розуміє, що робити вони цього не стануть, бо це не в інтересах "сім'ї", і, взагалі, у "солістів дезінформаційного кордебалету" зовсім інше завдання.

Третє офіційне повідомлення про спроби приховати істинні причини аварії на ЧАЕС зробив Ю.Самойленко - голова Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків чорнобильської катастрофи: "Зараз важко відновити ті 15 хвилин, у які відбулася катастрофа і які, на мою думку, були навмисно стерті з плівки "чорного ящика" ЧАЕС". Це повідомлення він зробив на підставі матеріалів, зібраних спеціальною комісією Верховної Ради, повний звіт якої мав вийти нинішнього року. Якщо факт "навмисного стирання" підтвердиться, то це міг зробити лише персонал. Швидше за все, це зробив хтось із дирекції, аби замести сліди своїх кримінально карних дій, і тоді з'являється можливість усе звалити на реактор.

Який же державний рівень мала ця "сім'я", якщо вона, з одного боку, могла так сміливо звернутися в "компетентні органи" із метою вплинути на їхні висновки в потрібний для неї бік і мати впевненість, що це їй вдасться, а з іншого - вона явно не була для них директивною інстанцією? Легко здогадатися, що це рівень союзного міністерства. А яке міністерство було найбільш зацікавлене в приховуванні істинних причин чорнобильської аварії? Здогадатися ще легше - те, чий відомчий мундир так сильно заплямувала ця аварія. Те міністерство, керівництво якого під час аварії показало всьому світу свою повну професійну неспроможність, тобто Міненерго. У результаті всі АЕС було виведено з його відання і повернуті в їхню alma mater - Мінсередмаш. Але занадто дорогою ціною дісталася ця перемога.

